

”Hälsa, arbetsduglighet och fosterlandskärlek”¹

Mannerheims barnskyddsförbunds bakgrund och mål i 1920-talets Finland

”Vårt lands framtida trygghet som oberoende stat, dess inre lugn och utveckling som kultursamhälle kräva emellertid att landets hela ungdom fostras till goda medborgare.”²

Mannerheims barnskyddsförbund (åren 1920–1960 General Mannerheims barnskyddsförbund) var en av de barnskyddsorganisationer som grundades i Finland åren efter inbördeskriget.³ Efter grundandet växte organisationen snabbt och blev landsomfattande, och under decennierna mellan krigen utvecklade förbundet såväl utbildningen av hälsosystrar som systemet med barnrådgivningar samt en rad olika former av ungdomsarbete. Som framgår av citatet ovan var ledstjärnan för verksamheten klar från första början: den finländska ungdomen befann sig i en nyckelposition när det gällde att förhindra att motsvarande tragedier som inbördeskriget skulle drabba landet igen.

I den här uppsatsen undersöker jag grundandet av Mannerheims barnskyddsförbund år 1920, de personer som var pådrivande och förbundets metoder för att uppnå målen samhällelig stabilitet och

-
1. Citatet i rubriken: 'Gustaf Mannerheim till Finlands Medborgare', *General Mannerheims Barnskyddsförbunds berättelse över verksamheten 1920–1921* (Helsingfors 1922), s. 9. (härefter *Berättelse över verksamheten 1920–1921*).
 2. *Berättelse över verksamheten 1920–1921*, s. 9.
 3. I den här uppsatsen använder jag namnet Mannerheims barnskyddsförbund.



VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

fred.⁴ Jag utgår från Mannerheims barnskyddsförbunds målsättning att skapa stabilitet i det finländska samhället i efterdyningarna efter inbördeskriget genom att fokusera på hälsovården av barn och på ungdomsfostran. Jag har strukturerat upp uppsatsen utifrån två forskningsfrågor: jag diskuterar varför förbundet grundades och på vilka sätt det verkade för att nå det tidigare nämnda målet. För att kunna besvara frågorna har jag fördjupat mig i personerna bakom förbundet – en organisation är i alla sina former och sin verksamhet framför allt en summa av sina medlemmar. Genom att närmare studera barnskyddsförbundets finansiärer och anställda är det möjligt att granska människorna, idéerna och de personliga strävandena bakom arbetet i organisationen. Förbundet grundades i efterdyningarna efter inbördeskriget och för att få en klar bild av dess uppkomsthistoria är det viktigt att också leta efter personliga motiv till att delta i arbetet. Ett forskningsgrepp som fokuserar på grundarnas demografiska sammansättning öppnar nya vyer över den finländska organisationshistorien och gör det möjligt att göra en historisk granskning uttryckligen av människorna, både som enskilda personer och som sammanslutning. För den här studien, som betonar förbundets bakgrund och de pådrivande personerna, har jag studerat förbundets ungdomsarbete under 1920-talet som ett sätt att uppnå ett stabilt och fredligt samhälle.

Redan genom sitt namn knöts Mannerheims barnskyddsförbunds verksamhet starkt till Gustaf Mannerheim (1867–1951), överbefälhavare för de vita trupperna. Han var frontfigur för verksamheten – genom Gustaf Mannerheim fick barnskyddsförbundet uppmärksamhet, på gott och ont. Vid sidan om honom fanns det många finansiärer och anställda som genom sin egen verksamhet påverkade organiseringen av förbundet. För att öppna upp bakgrunden till grundandet och utgångspunkterna har jag jämfört bakgrunden hos de sammanlagt 197 grundande och donerande medlemmarna, det första förbundsrådet

4. Om hur barnskyddsrollen organiserades i Finland, se Marko Paavilainen, *Risti-aallokosta lapsen oikeuksiin. Lastensuojelun yhteistoiminnan historia* (Helsinki 2012); Panu Pulma & Oiva Turpeinen, *Suomen lastensuojelun historia* (Helsinki 1987); Helene Laurent, *Asiantuntijuus, väestöpolitiikka, sota. Lastenneuvoloiden kehittyminen osaksi kunnallista perusterveydenhuoltoa 1904–1955* (Helsinki 2017); Aapo Roselius, *För barnets bästa: en historia om Barnvårdsföreningen i Finland* (Helsingfors 2018). För tidigare forskning om Mannerheims barnskyddsförbund, se Aura Korppi-Tommola, *Terve lapsi, kansan huomen* (Helsinki 1990).

med 40 medlemmar och deltagarna i förbundets konstituerande möte. Jag studerar vilka drag som var gemensamma för listorna över de aktiva aktörerna och finansierarna och strävar efter att utreda enskilda personers motiv för att antingen delta i verksamheten eller finansiera den. Jag diskuterar också de centrala gestalternas geografiska fördelning – var förbundet ett projekt för städerna, i praktiken Helsingfors, eller var det verkligen landsomfattande? Genom en närmare studie av dem som finansierade förbundet och de första förtroendevalda visar jag vilken värdegrund som organisationen byggdes på.

Arbetet inom Mannerheims barnskyddsförbund bestod i början av två förgreningar: å ena sidan hälsovårdsarbetet, som syftade till att minska den med europeiska mått höga finländska småbarnsdödligheten och å andra sidan ungdomsarbetet, som hade som mål att fostra ungdomen i enlighet med rubriken på denna uppsats: till friska, arbetsamma och fosterlandsälskande individer.⁵ I min uppsats behandlar jag enbart den senare förgreningen, den ungdomsfostran som förbundet ägnade sig åt under 1920-talet. Det institutionella perspektivet på ungdomsfostran utanför skolinstitutionerna visar att många organisationer bedrev etablerad och målinriktad uppfostringsverksamhet. Detta har studerats förtjänstfullt i talrika verk om finländsk ungdomsfostran. Särskilt *Nuoruuden vuosisata: suomalaisen nuorison historia*, redigerad av Sinikka Aapola och Mervi Kaarninen, har varit till stor nytta för min undersökning. Pekka Penttinen (2014) har emellertid konstaterat att den historiska forskningen kring finländsk ungdomsfostran är rätt så splittrad, och dessutom har den ofta gjorts utifrån organisationernas och föreningarnas perspektiv.⁶ Historisk forskning om ungdomsfost-
ran utgående från organisationsfältet leder emellertid lätt till ett smalt perspektiv. Också i den här uppsatsen är det en organisation som är

5. 'Gustaf Mannerheim till Finlands Medborgare', s. 9.

6. Om finländsk ungdomsfostran se bland annat Marko Paavilainen, *Aina valmiina. Partioliiike Suomessa 1910–2010* (Helsinki 2010); Helena Honka-Hallila, *Työväen raittiusliike 100 vuotta: Hyvien elämäntapojen jäljillä* (Helsinki 2014); Annukka Jauhiainen, *Työväen lasten koulutie ja nuorisokasvatuksen yhteiskunnalliset merkitykset: Kansakoulun jatko-opetuskysymys 1800-luvun lopulta 1970-luvulle* (Turku 2002); Jaakko Numminen, *Yhteisön voima. nuorisoseuraliikkeen historia 4, kansalaiskasvatus 1906–1944* (Helsinki 2011); Pekka Penttinen, 'Vaivaako nuorisokasvatusta historiattomuus?', *Kasvatus ja aika* 8 (2014:3). Ungdomen som fenomen har varit föremål för mer omfattande forskning, se till exempel Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen, *Nuoruuden vuosisata: suomalaisen nuorison historia* (Helsinki 2003).

utgångspunkten, eftersom jag studerar ungdomsfostran uttryckligen som en av tyngdpunkterna för barnskyddsorganisationen. Mitt syfte är också att i stället för att beskriva det allmänna ungdomsarbetet spegla förbundets bakgrund, pådrivande krafter och mål mot den ungdomsfostran som bedrevs av förbundet. Detta angreppssätt öppnar upp ett nytt perspektiv på det borgerliga ungdomsarbete som bedrevs i Finland under mellankrigstiden och placerar in ungdomsarbetet i det centralt ledda statsformeringsarbetet.

Man kan också betrakta utvecklandet av hälsovården som ett sätt att försöka skapa stabilitet i samhället, men fokuseringen på ungdomens andliga välmående var en mer konkret följd av händelserna 1918. Det var ett relativt nytt fenomen, som fick stor uppmärksamhet av organisationer på såväl den röda som den vita sidan. Ur den vita befolkningens perspektiv uppfattades den vuxna arbetarbefolkningen redan som en ideologiskt sett förlorad generation, medan det fortfarande fanns hopp om att kunna få ungdomarna att ta till sig en borgerlig-kristen livsstil.⁷ I den här uppsatsen diskuterar jag vilka mål Mannerheims barnskyddsförbund hade när det gällde ungdomsarbetet och hur förbundet förverkligade sina strävanden att fostra den finländska ungdomen. Det hälsovårdsarbete som bedrevs av barnskyddsförbundet har tidigare förtjänstfullt behandlats av Helene Laurent (2017) och Aura Korppi-Tommola (1990).⁸ Vad ungdomsarbetet beträffar finns det mindre forskning, även om Aura Korppi-Tommolas bok i anslutning till förbundets 90-årsjubileum också täcker utvecklingen av ungdomsarbetet inom förbundet.

Jag har främst använt mig av källmaterial som finns i Mannerheims barnskyddsförbunds samling vid Riksarkivet i Helsingfors. Det gör att en stor del av den kritik som framfördes i samband med grundandet faller bort, så även den offentliga diskussionen, men å andra sidan synliggörs det interna utvecklingsarbetet inom förbundet och formeringen av maktstrukturer. Förbundets arkivsamling är särskilt fruktbar när det gäller att studera det för finländska förhållanden rätt så nya

7. Seija-Liisa Nevala, 'Pikkulotat ja suojeleuskuntapojat kansakuntaa rakentamassa', Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen, *Nuoruuden vuosisata: suomalaisen nuorison historia* (Helsinki 2003), s. 349.

8. Helene Laurent, *Asiantuntijuus, väestöpolitiikka, sota: lastenneuvoloiden kehittyminen osaksi kunnallista perusterveysthuoltoa 1904–1955* (Helsinki 2017); Korppi-Tommola, *Terve lapsi, kansan huomen*.

klubbarbetet och det övriga ungdomsarbetet. Den gör det möjligt att analysera det konkreta utvecklingsarbete som bedrevs inom Mannerheims barnskyddsförbund samt att dra slutsatser om varifrån man fick impulser till ungdomsarbetet. När det gäller finansiärernas och de förtroendevaldas bakgrund har jag använt mig av talrika tryckta matrikelsamlingar, tidningsmaterial samt databasen Krigsdöda i Finland 1914–1920. Genom att kombinera olika material har jag skapat en bild av den grupp människor som ville stödja det barnskyddsarbete som bedrevs i Gustaf Mannerheims namn.

Barnets Borg som stöd för mödrar i nöd

Bakom grundandet av Mannerheims barnskyddsförbund stod Gustaf Mannerheims syster Sophie Mannerheim (1863–1928), som var över-sköterska vid Kirurgiska sjukhuset i Helsingfors. Från våren 1918 ägnade hon sig åt systematiskt välgörenhetsarbete. I Mannerheims barnskydds-förbunds självförståelse sågs arbetet inte som välgörenhet, utan förbundet försökte profilera sig självt som en halvstatlig organisation, som verkade i nära samarbete med den offentliga sektorn, i första hand skolstyrelsens barnskyddsavdelning. Välgörenhet, som jag här definierar som frivilligt socialarbete som överskred släktens och familjens nätverk, var av tradition något som högreståndsdamer ägnade sig åt – genom 1800-talet hade kvinnor ur de högre klasserna förverkligat det kollektiva modersidealet med hjälp av sociala organisationer.⁹ I Finland förverkligades detta ideal av fruntimmersföreningarna, Orpolasten ystävät, Marthaförbundet och många andra. Sophie Mannerheim, som hade fått sin sjuksköterskeutbildning i Storbritannien, förenade i Mannerheims barnskyddsförbunds verksamhet både den välgörenhet som hörde till hennes ställning som friherrinna och det sociala ansvar för de sämre lottade som hon fått genom sin utbildning. Att i arbetet som sjuksköterska förena välgörenhet och kristen barmhärtighet avspeglade den brittiska sjukskötersketraditionen.¹⁰

9. Linda Mahood, *Feminism and Voluntary Action. Eglantyne Jebb and Save the Children, 1876–1928* (New York 2009), s. 6–7; Warren Fredrik Ilchman, Stanley Nider Katz & Edward L. Queen II, 'Introduction', *Philanthropy in the World's Traditions* (Bloomington 1998), s. X.

10. Laurent, *Asiantuntijuus, väestöpolitiikka, sota*, s. 64; Frank Prochaska, *Christianity and Social Service in Modern Britain: the Disinherited Spirit* (Oxford 2006), s. 146–147. Om Finland, se Marjo-Riitta Antikainen, *Sääty, sukupuoli, uskonto. Mathilda Wrede ja yhteiskunnan muutos 1883–1913* (Helsinki 2003), s. 42.

Finland efter inbördeskriget var ett ymnighetshorn för organisationer, eftersom folket hade en stark pliktkänsla och staten behövde stöd från den privata sektorn.¹¹ Efter första världskriget var särskilt barnens situation svår i hela Europa, och Finland var inget undantag. Inbördeskriget efterlämnade uppskattningsvis 20 000 barn under 15 år, som antingen mist en eller båda av sina föräldrar genom att de tagits till fånga eller dött. För att hjälpa dem ordnades på båda sidorna insamlingar av bidrag, barnskötselhjälp och fosterhem.¹² Spanska sjukan, som härjade efter inbördeskriget, drabbade ytterligare den vuxna befolkningen – ungefär 3 000 dog och 180 000 insjuknade.¹³

Situationen i det av röda trupper kontrollerade Helsingfors våren 1918 var mycket svår på grund av livsmedelsbrist och upprepade strejker. Sophie Mannerheim, som även var medlem av styrelsen för Röda Korset, hade genom sitt arbete på nära håll följt med situationen i staden. I mars 1918 kallade hon samman en arbetsgrupp som skulle utreda hur man kunde förbättra välmåendet hos barn i fattiga familjer i Helsingfors. Hon hoppades på att kunna erbjuda stöd särskilt till småbarn och deras mödrar. Till Mannerheims arbetsgrupp hörde barnträdgårdsläraren Bärbi Luther, överläraren Bertel Nyberg, skolstyrelsens lagfarne Erik Mandelin och prokuratorn Alex Charpentier. Nyberg blev senare kommunal barnavårdsinspektör i Helsingfors, och Mandelin blev kanslichef vid Mannerheims barnskyddsförbund. Mannerheims arbetsgrupp organiserades i början av 1919 som föreningen Modersvård åt barnet.¹⁴

Föreningen Modersvård åt barnet uppfyllde ett behov – den grundades för att administrera Mannerheims arbetsgrupps stora gärning, Barnets Borg. Det var ett gemensamt hem för fattiga mödrar och barn, och var beläget i ett anspråkslöst trähus i Berghäll i Helsingfors, på en tomt vid Andra linjen, köpt av Mannerheim och arbetsgruppen. På

-
11. Panu Pulma, 'Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen', Panu Pulma & Oiva Turpeinen (toim.), *Suomen lastensuojelun historia* (Helsinki 1987), s. 123, 190.
 12. Paavilainen, *Ristiaallokosta lapsen oikeuksiin*, s. 27.
 13. Eila Linnanmäki, *Espanjantauti Suomessa. Influenssapandemia 1918–1920*, Bibliotheca Historica 95 (Helsinki 2005), s. 69–70.
 14. Vid invigningen av Barnets Borg, oktober 1921, mapp 4, Sophie Mannerheims samling, Riksarkivet (RA), Helsingfors; 'Modersvård åt barnet', *Hufvudstadsbladet* 23.1.1919, s. 5; Paavilainen, *Ristiaallokosta lapsen oikeuksiin*, s. 34; Samu Nyström & Laura Kolbe, *Helsinki 1918: pääkaupunki ja sota* (Helsinki 2008), s. 68–70; Tyyni Tuulio, *Vapaa-herrat Sophie Mannerheim: ihminen ja elämäntyö* (Helsinki 1948), s. 214.

Barnets Borg fick många unga, ogifta eller på annat sätt utsatta mödrar den vård och försörjning de behövde. Vid öppnandet av Barnets Borg 1921 berättade Sophie Mannerheim att tanken på Barnets Borg uppstått första gången ”[...] då Maiju dog. Men det är en högst vardaglig historia om en flicka, som fick ett barn och om de svårigheter, som möta varje sådan stackars mor och varje sådant till världen objudet kommet litet barn.”¹⁵ Maiju, vars efternamn inte nämndes, kan ha varit en verklig person, en ung kvinna i nöd som kommit i kontakt med Sophie Mannerheim, eller så var hon ett exempel, en representant för talrika unga, fattiga och ogifta mödrar. För Sophie Mannerheim representerade Maiju ett behov av förändring. Ogifta mödrar utsattes för skarp kritik särskilt under och efter inbördeskriget, eftersom många av dem hörde till arbetarklassen. Enligt de vitas tänkesätt hade de därför förrätt samhällsordningen i dubbel bemärkelse.¹⁶

Sophie Mannerheims plan var att grunda ett barnsjukhus och ett mödrahem vid Barnets Borg, där ammande mödrar skulle få bo med sina barn. Utöver detta erbjöd Barnets Borg också ett skyddshem för mödrar med äldre barn. I anslutning till skyddshemmet lät Sophie Mannerheim grunda en barnkrubba, där man tog hand om barn under arbetsdagen. Tanken var att man med hjälp av inrättningen skulle ta hand om alla Helsingfors uppskattningsvis 1 500 nödställda barn. Den övergripande planen överensstämde med den sociala sjukvårdens ideal, och var i förädlad form också grunden för den verksamhet som skulle komma att bedrivas inom Mannerheims barnskyddsförbund.¹⁷ Ett liknande arbete bedrevs också av Samfundet Folkhälsan i svenska Finland, även om detta fokuserade på hälsofrämjande arbete inom den svenskspråkiga befolkningen i Finland. Folkhälsan och Mannerheims barnskyddsförbund hade i början av 1920-talet vissa svårigheter med att dela upp reviret mellan sig, men efter de inledande problemen delades verksamhetsfältet rätt så smidigt upp i enlighet med språkområdena.¹⁸

15. Vid invigningen av Barnets Borg, oktober 1921, mapp 4, Sophie Mannerheims samling, RA, Helsingfors.

16. Tiina Lintunen, *Punaisten naisten tiet* (Helsinki 2017), s. 161.

17. Lea Parkkonen & Jari Sinkari, *Pienten puolesta. Lastenlinna 75 vuotta* (Helsinki 1996), s. 10–11; Tuulio, *Vapaaherratar Sophie Mannerheim*, s. 222; Laurent, *Asiantuntijuus, väestöpolitiikka, sota*, s. 64–65.

18. Korppi-Tommola, *Terve lapsi, kansan huomen*, s. 41.

Barnets Borg som institution och det tidiga barnskyddsarbete som bedrevs av Sophie Mannerheims arbetsgrupp visar på ett konkret sätt att Mannerheims barnskyddsförbunds arbete hade ett lokalt ursprung i staden samtidigt som det bottnade i ett klassmedvetet välgörenhetsarbete riktat från överklassen till arbetarklassen. Det var ett uttryck för Sophie Mannerheims egna aristokratiska värderingar och det ansvar som hörde till sjuksköterskeutbildningen. Under krigsmånaderna befann sig Sophie Mannerheim under uppsikt av de röda på grund av den ställning hennes bror hade, men den verksamhet som bedrevs vid Barnets Borg var opolitisk. Detta skulle senare ha en avgörande betydelse när den barnrådgivning som i september 1922 grundades vid Barnets Borg lyckades vinna invånarnas förtroende.

Förbundet grundas av inflytelserika Helsingforsbor

General Mannerheims barnskyddsförbund grundades formellt den 4 oktober 1920 i Gustaf Mannerheims hem vid Mariegatan i Helsingfors. Mötet hade föregåtts av diskussioner om höjandet av de finländska barnens andliga och fysiska välbefinnande, förda av Sophie Mannerheim, Erik Mandelin och Arvo Ylppö, som var docent i barnsjukdomar i Berlin. På önskemål från sin syster Sophie Mannerheim gick Gustaf Mannerheim med på att låna ut sitt namn och därmed också sin auktoritet som stöd för arbetet. Kvartettens mål var att grunda ett barnskyddsförbund som skulle sprida sig över hela landet och leda Finlands barn mot en stabil och fredlig framtid.¹⁹

Det konstituerande mötet samlade centralgestalterna inom det helsingforsiska organisationslivet. Katri Bergholm var ordförande för Soldathemsförbundet, Maggie Granfelt ledamot av styrelsen för Barnavårdsföreningen och Anna af Schultén ordförande i samma förening. Fruarna Tilma Hainari och Ilmi Hallstén var aktiva kvinnosakskvinnor, den förstnämnda ledamot av styrelsen för föreningen Modersvård åt barnet och den sistnämnda ordförande för Finsk kvinnoförening samt riksdagsledamot för Nationella Samlingspartiet. Tekla Lampén hörde å sin sida till de stiftande medlemmarna av Marthaförbundet. Alice Hornborgs make ledde Sinebrychoffs bryggeri, och hustrun själv hörde till den kända skogsindustrisläkten Serlachius. Finskhetsstan-

19. Arvo Ylppö, *Elämäni pienten ja suurten parissa. Muistikuvia ja kuvamuistoja* (Helsinki 1964), s. 110.

ken var synlig på mötet genom den föreningsaktiva Ellinor Ivalo, vars make var finskhetsmannen och författaren Santeri Ivalo. Ines Nevanlinna var i sin tur gift med Ernst Nevanlinna, riksdagsman och chefredaktör för *Uusi Suomi*, så det fanns också stöd från pressen på det konstituerande mötet. Eva Somersalo och Bertel Nyberg var på plats i tjänsten, Nyberg var kommunal barnavårdsinspektör i Helsingfors och Somersalo direktör för centralbyrån för kvinnoarbeten vid socialstyrelsen. Med på mötet var även fru Louise Rudbäck, som var kusin till Erik Mandelins maka (Mandelin hade uppgjort förbundets verksamhetsprogram) och medlem av den adliga ätten Wrede. På plats fanns också docent Ylppö och skolrådet Mandelin. De ansvarade för att förverkliga det nygrundade förbundets slutliga program.²⁰

En stor del av de närvarande hörde till översköterskan Sophie Mannerheims bekantskapskrets. Nyberg, Mandelin och Hainari hade samarbetat med Mannerheim inom föreningen Modersvård åt barnet. Dessutom gjorde Mannerheims ställning som översköterska vid Kirurgiska sjukhuset, ordförande för Sjuksköterskeföreningen i Finland och ledamot av styrelsen för Finlands Röda Kors att hon hade kontakt med de aktiva inom välgörenhetsföreningarna.²¹ Av de sexton grundarna var tio kvinnor, och alla representerade den bildade klassen. Ilmi Hallstén, Elli Tavastähti och Ines Nevanlinna var också lärare vid Helsingfors fortbildningsläroverk.²²

Utifrån sett byggdes General Mannerheims barnskyddsförbund upp kring Gustaf Mannerheims person. Han var själv tveksam till att hans namn skulle lyftas fram i samband med barnskyddsförbundet, eftersom han var medveten om att det kunde väcka ilska och misstro. Han valde ändå att låna ut sitt namn till förbundet eftersom det var hans systers önskemål, och han ville också själv delta på detta sätt i återuppbyggandet av samhället. Särskilt i början av verksamheten gjorde Gustaf Mannerheims inflytande det möjligt att locka kända

20. Protokoll från mötet 4.10.1920, C:1 protokoll 1920–1923, Mannerheims barnskyddsförbunds arkiv I (MLL I), RA, Helsingfors; *Finlands statskalender* (Helsinki 1920), 485 (Ylppö), 511 (Mandelin), 23 (Nevanlinna), 515 (Ivalo); Tor Carpelan, *Åttartavlor för de på Finlands Riddarhus inskrivna ätterna 3. bandet, S–Ö* (Helsingfors 1965), s. 1341, 1343; Korppi-Tommola, *Terve lapsi, kansan huomen*, s. 28.

21. Marianne Tallberg, 'Mannerheim, Sophie', nätpublikationen *Kansallisbiografia* (Nationalbiografien), *Studia Biographica* 4 (Helsinki 1997–), hämtad 8.11.2018.

22. *Finlands statskalender 1920*, 551.

och förmögna donatorer, det gav synlighet åt förbundets kommunikéer och underlättade den landsomfattande utvidgningen.²³ Att man betonade Gustaf Mannerheims namn genom General Mannerheims barnskyddsförbund sände emellertid en klar signal till de behövande, som i allmänhet representerade den förlorande sidan i kriget. Namnet lyfte fram de politiska utgångspunkterna i förbundets arbete: det vita Finland, skyddskårerna och samhällets övre skikt. På många industrier gjorde detta att det blev svårare att nå dem som behövde hjälp.

General Mannerheims barnskyddsförbunds aktiva verksamhet inleddes den 5 oktober 1920, dagen efter det konstituerande mötet. Det nygrundade förbundets kontor fanns i Gustaf Mannerheims hem på Mariegatan 5, och där arbetade redan från början tre personer på deltid. Förbundets målmedvetna plan var att grunda lokalavdelningar runtom i Finland – den första avdelningen grundades i Hangö i oktober 1920. Under slutet av året grundades också en lokalavdelning i Tavastehus. Fram till slutet av 1921 fanns det redan avdelningar på 32 orter.²⁴

Medan det av Sophie Mannerheim grundade Barnets Borg var ett lokalt socialt projekt, siktade barnskyddsförbundet, som grundades utgående från Barnets Borg, direkt på landsomfattande verksamhet: målet var att nå ut till alla orter och därmed till alla barn och familjer, utan hänsyn till politisk inriktning. Samtidigt var förbundets namn öppet politiskt, och dess grundare tillhörde den bildade klassen i Helsingfors. Det här ledde till att förbundet, när det spreds till landsorten, uppfattades som ett projekt skapat av det vita Finland och den bildade klassen i städerna. Detta gynnade insamlingen av medel och gjorde det lättare att få inflytelserika personer runtom på orterna att engagera sig, men det väckte också misstro bland dem som behövde hjälp. Genom att betona det lokala hos lokalavdelningarna blev det lättare att skingra misstron – trots att initiativet till grundandet oftast kom från centralledningen, leddes verksamheten på orten av invånare på den egna orten. Grundandet av Mannerheims barnskyddsförbund var ett centralt och målmedvetet lett projekt, som man uttryckligen önskade vinna den borgerliga befolkningens stöd för.

23. Korppi-Tommola, *Terve lapsi, kansan huomen*, s. 24–25; Paavilainen, *Ristiaallokosta lapsen oikeuksiin*, s. 36.

24. *Berättelse över verksamheten 1920–1921*, s. 25.

Förmögna medlemmar som garantier för ekonomisk stabilitet

För att snabbt och effektivt få i gång verksamheten krävdes ett starkt ekonomiskt stöd. Därför skaffade man medlemmar – medborgare, företag och föreningar – som genom sitt stöd skulle hjälpa förbundet att nå sitt ambitiösa mål, ”[...] att vart och ett av Finlands barn från moderlivet och under hela sin uppväxttid kommer i åtnjutande av sin rätt till den ömhet och omvårdnad, som ensamma kunna skapa förutsättningar för att de utvecklas till goda medborgare och medborgarinnor”.²⁵ I december 1920 sände förbundets centralkansli ut ett brev i Gustav Mannerheims namn till olika aktörer, i syfte att samla in medel för förbundets verksamhet. I brevet hänvisades till barnskyddsförbundets fosterländska betydelse, och det betonades särskilt att den höga småbarnsdödligheten var ett hot mot landets säkerhet. Enligt Erik Mandelin borde man särskilt skicka insamlingsbrev till personer som man visste hade en årsinkomst på mer än 100 000 mark.²⁶

Brevet, undertecknat av Gustaf Mannerheim, betonade fosterländskhet, stabilitet och hemmets lyckoideal. Budskapet och särskilt avsändarens namnteckning tilltalade många: i slutet av verksamhetsåret 1921 hade förbundet redan 172 stiftande medlemmar och 25 donatorsmedlemmar. Skillnaden mellan de två grupperna var den donerade summan: för att bli stiftande medlem måste man betala en understödsavgift på 1 000 mark, medan minimidonationen för en donatorsmedlem var 10 000 mark. De genomsnittliga donerade summorna var emellertid betydligt större än så: de stiftande medlemmarna donerade i medeltal 1 500 mark, donatorerna å sin sida ungefär 35 000 mark.²⁷ Genom dessa donationer fick förbundet ihop ett kapital som gjorde det möjligt att betala löner, sända brev och framför allt besöka orter där man ville grunda lokalavdelningar. Dessa besök, Erik Mandelins och Arvo Ylppös föredragstillfällen på landsorten, spelade en avgörande roll när det gällde att bygga upp ett landsomfattande nätverk av avdelningar. Med hjälp av stödet från finansiärerna lyckades förbundet snabbt sprida sig runtom i Finland.

25. *Berättelse över verksamheten 1920–1921*, s. 9–10.

26. *Berättelse över General Mannerheims barnskyddsförbunds verksamhet 4.X.1920–10.I.1921, C:1 Protokoll 1920–1923, MLL I, RA, Helsingfors; Berättelse över verksamheten 1920–1921*, s. 11–12.

27. Korppi-Tommola, *Terve lapsi, kansan huomen*, s. 38.

Men vilka var dessa människor och samfund som så generöst öppnade plånböckerna? I förbundets första verksamhetsberättelse räknas donatorerna och grundarna upp med namn, hemort och i vissa fall titel, yrkesbeteckning eller civilstånd (fru eller fröken). Förbundets donatorsmedlemmar och stiftande medlemmar, finansiärerna, var sammanlagt 197.²⁸ En typisk stiftande medlem av General Gustaf Mannerheims barnskyddsförbund var en man från Helsingfors, i allmänhet en välbärgad affärsman. Geografiskt sett var gruppen ganska splittrad, vilket är intressant med tanke på att förbundet hade sin utgångspunkt i Helsingfors. En tredjedel av finansiärerna var visserligen helsingforsare, men det fanns också rikligt med donatorer i Viborg, Åbo och Uleåborg. Detta visar att den bildade klassens nätverk var stora och landsomfattande. Sammantaget fanns det stiftande medlemmar på 40 olika orter i Finland, och dessutom enskilda finansiärer av finländskt ursprung i USA (10), Sverige (2), Danmark (2) och Storbritannien (1). Den fanns bokstavligen finansiärer från Hangö till Rovaniemi, vilket skapade en god grund för ett landsomfattande nätverk av avdelningar. Av de stiftande medlemmarna var 44 procent män, men många familjer donerade just som familjer, vilket gjorde att könsfördelningen bland familjens barn också påverkade könsfördelningen bland de stiftande medlemmarna.²⁹ Av de stiftande medlemmarna var 38 procent företag eller samfund, och endast 18 procent var kvinnor.

Vad den socioekonomiska bakgrunden beträffar var de stiftande medlemmarna av General Mannerheims barnskyddsförbund rätt så homogena. I sin självbiografi beskrev Arvo Ylppö dem som ”kenraali Mannerheimin ystäviksi, jotka työskentelivät liike- tai teollisuuslaitosten johdossa,” (”general Mannerheims vänner, som var verksamma i ledningen för affärs- eller industrianläggningar”), vilket var en korrekt bedömning.³⁰ Av de 122 personer som var medlemmar var 95 knutna till högre socioekonomiska grupper antingen genom adelstitel, utbild-

28. *Berättelse över verksamheten 1920–1921*, s. 34–38.

29. I till exempel familjen Weckman i Uleåborg kom initiativet till att donera sannolikt från modern, men även familjens tre söner nämns som donatorer. Elin Weckmans bortgångne make Johan Reinhold Weckman var Gustaf Mannerheims vän från tiden i kadettskolan. *Bihang till Finska kadettkårens historia. Finska kadetter 1812–1887*, s. 45.

30. Ylppö, *Elämäni pienten ja suurten parissa*, s. 112.

ning, universitetstjänst eller företagsverksamhet.³¹ Av finansiärerna var 21 personer adliga. Utöver dem fanns det bland finansiärerna bland andra företagschefer (9), handelsråd (8), ingenjörer (6), doktorer (6) vicehäradshövdingar (3) samt deras makor.³² Finansiärernas förmögenhet varierade: i gruppen ingick förmögna affärsmän som Walter Ahlström men också till exempel småföretagare, apotekare, biografägare och bilimportörer. Vid sidan om affärslivet var även det vetenskapliga fältet representerat – i gruppen ingick bland andra Ernst Biese, chef för Meteorologiska centralanstalten.³³ Några representanter för kyrkan fanns det emellertid inte bland donatorerna, och endast tre militärpersoner – en av dem var Gustaf Mannerheim själv. En del av medlemmarna tillhörde Gustaf och Sophie Mannerheims närmaste krets, såsom deras kusin och patronen på Fiskars Jacob von Julin och Gustaf Mannerheims kadettkamrat J. R. Weckman med familjer.³⁴

Finansieringen av General Gustaf Mannerheims barnskyddsförbund kan betraktas som det förmögna Finlands sätt att ha ryggen fri i en skrämmande situation, men också som ett uttryck för empati för den lidande delen av befolkningen. Inbördeskriget 1918 visade hur människan reagerar på långvarig hunger, smärta och armod. Kriget synliggjorde klyftan mellan samhällsklasserna, och barnskyddsförbundet åtog sig att överbrygga den klyftan. De rikliga donationerna berodde ändå inte enbart på en känsloreaktion, utan en bidragande faktor var utan tvekan det ekonomiska uppsvinget efter inbördeskriget, som gjorde det lättare att vara frikostig. Välgörenhet är alltid också baserad på relationer, vilket för Mannerheims barnskyddsförbunds del kom till uttryck i att många donatorer ville stärka sin relation till Gustaf Mannerheim och andra medlemmar av den egna referensgruppen. Förbundet bad om medel uttryckligen i Gustaf Mannerheims namn, och undertecknarens anseende gjorde att det blev populärt att donera. Ett offentligt

31. Här ingår även till exempel affärsmäns familjemedlemmar, som sannolikt tillhörde samma socio-ekonomiska grupp som fadern. För sammanlagt nio personer bosatta utomlands är det omöjligt att utgående från det finländska materialet dra slutsatser om socio-ekonomisk ställning. Den socio-ekonomiska ställningen för åtta personer bosatta i Finland kan inte fastslås med säkerhet.

32. Av de icke-adliga kvinnorna kan 17 knytas till den högre socio-ekonomiska gruppen genom sina fäder eller makar.

33. *Vem och Vad? 1920, Uppslagsbok över samtida finländare* (Helsingfors 1920), s. 30.

34. Weckman och Mannerheim utexaminerades år 1882. *Bihang till Finska kadettkårens historia. Finska kadetter 1812–1887*, s. 45.

erkännande, i det här fallet genom att man fick sitt namn publicerat i förbundets verksamhetsberättelse, är också överlag ett vanligt motiv för att donera till välgörenhet.³⁵

I den av Gustaf Mannerheim undertecknade stiftelseurkunden beskrev barnskyddsförbundet som sin uppgift att läka såren efter kriget och att erbjuda ”ädelt sinnade fosterlandsvänner” ett medel för att bygga upp landet på nytt. Genom att trygga de fattigaste och mest utsatta barnens uppväxtmiljö strävade förbundet efter att bekämpa det ”missnöje” och den ”bitterhet” som rådde i samhället.³⁶ När man betraktar hur förbundet definierade sina uppgifter blir det tydligt att många finansiärers motiv bottnade i händelserna 1918.

Även om det ofta är strävan efter anseende samt socialt tryck från den egna referensgruppen som gör att man donerar till välgörenhet, var också personliga motiv viktiga i Finland efter inbördeskriget. Ett exempel på detta är en av de förmögaste männen i Finland. Fabrikören Walter Ahlström, hans bror Bertel Ahlström och deras makor donerade medel under förbundets första tid, och dessutom gjorde Walter och Lilli Ahlström en donation på en miljon mark till lokalavdelningen i Norrmark (fi. Noormarkku) 1925. De hade ett mycket konkret motiv för att stöda förbundet: Walter och Bertel Ahlströms bror Erik Rafael Ahlström och 15 anställda och chefer på kontoret vid Ahlströms fabrik i Norrmark hade skjutits av de röda i maj 1918. Ahlströmarna beskrev också barnskyddsarbetet som ”ett ädelt och långsiktigt projekt” (”jaloksi ja kaukonäköiseksi hankkeeksi”) – ett sätt att i enlighet med stiftelseurkundens strävan lugna och läka landet. Samtidigt fanns det en önskan att främja återhämtningen inom familjens egen industriverksamhet och väcka förtroende både i den egna referensgruppen och inom arbetarbefolkningen i Norrmark.³⁷

35. Dean Karlan & Margaret A. McConnell, 'Hey look at me: the effect of giving circles on giving', *Journal of Economic Behavior & Organization*, vol. 106, Oct. 2014, s. 402–412; Jennifer S. Lerner, Deborah A. Small & George Loewenstein, 'Heart strings and purse strings. Carryover effects of emotions on economic decisions', *Psychological Science*, vol. 15 (2004:5), s. 337–341; Jonathan Meer, 'Brother, can you spare a dime. Peer pressure in charitable solicitation', *Journal of Public Economics*, vol. 15, 2011, s. 926–941.

36. *Berättelse över verksamheten 1920–1921*, s. 8–9.

37. Jussi Puumala, *Noormarkun pitäjän vaiheita: uuden kirkon vihkiäisjuhlaksi 3.9.1933* (Noormarkku 1933), s. 236–237; *Lasten hyvä, kansan paras. Kenraali Mannerheimin lastensuojeluliiton julkaisuja 16. Muutamia kirjoitelmia käytännöllisestä lastensuojelutyöstä sekä kenraali Mannerheimin lastensuojeluliiton vuosikertomus 1925*, s. 63.

De företagsdonatorer som företrädde stål- och skogsindustrin hoppades på att de genom att stöda barnskyddsarbetet skulle kunna stabilisera situationen på de egna industriorterna. Detta kom till uttryck i det stora antalet företagsdonatorer, men också i att man rätt så tidigt grundade lokalavdelningar särskilt på industriorter.³⁸ Hösten 1921 skickade Erik Mandelin ett brev angående grundande av lokalavdelningar till cheferna för de största fabrikerna i Finland och uppmanade dem att antingen själva grunda avdelningar eller att stöda de aktiva inom den lokalavdelning som skulle grundas på orten. Många följde uppmaningen, och till exempel i ledningen för lokalavdelningen i Fiskars fanns fram till 1950-talet alltid någon ur brukets ledning.³⁹ Kymmene Ab, Kaukas Ab, Billnäs Bruk och den samling företag som tidigare ägts av Alfred Kordelin hade drabbats hårt av inbördeskriget och donerade betydande summor till förbundet. Inom ledningen för de här företagen fanns minnet av de våldsamma händelserna under kriget kvar, och man ville inte att de skulle upprepas.⁴⁰ De stiftande medlemmarna utgjorde emellertid inte en homogen grupp av förmögna finländare som fruktade en ny våg av radikalisering bland arbetarna. Också inom arbetarbefolkningen fanns människor som var redo att ekonomiskt stöda förbundets barnskyddsarbete.⁴¹ Som exempel kan nämnas städerskan Aleksandra Lehtonen från Pispala som 1922 ville stöda förbundet genom att donera en stuga som hon ägde. Lehtonen såg ett religiöst kall i barnskyddsförbundets arbete: ”minä iloitsen, kun jotkut herrat koettavat täyttää Suuren Mestarimme lähtösanoja, että rakastakaat vihollisianne” (”jag gläder mig över att några herrar

-
38. Till exempel Björneborg, Riihimäki, Enso, Fiskars, Forssa, Ekenäs, Joensuu och Värtsilä fick egna lokalavdelningar genast 1921. *Berättelse över verksamheten 1920–1921*, s. 25–26.
39. Förbundets centralkansli till fabrikörerna (”tehtaitten isännille”), om grundande av lokalavdelningar, 27.10.1921, avsända brev, volym 47, MLL I, RA, Helsingfors; Lasse T. Minkkinen, Tuulia Minkkinen & Sari Vannas, *Lasten hyväksi 90 vuotta: Mannerheimin lastensuojeluliiton Fiskarin paikallisyhdistys ry 1921–2011* (Helsinki 2012), s. 42.
40. *Berättelse över verksamheten 1920–1921*, s. 38; Kai Hoffman, ’Björkenheim, Gösta’, nätpublikationen *Kansallisbiografia* (Nationalbiografien) (hämtad 8.11.2018); Georg Haggrén, ’Hisinger, Fridolf L.’, *Suomen talouselämän vaikuttajat – verkkojulkaisu*, Studia Biographica 8 (Helsinki 2008–) (hämtad 8.11.2018); Pekka Suvanto, ’Kordelin, Alfred’, nätpublikationen *Kansallisbiografia* (Nationalbiografien) (hämtad 28.1.2019).
41. Anna Haikala i Villmanstrand, änka efter en röd soldat, donerade mer än 1 000 mark till insamlingen i samband med grundandet av förbundet. *Berättelse över verksamheten 1920–1921*, s. 34–38; ’Kuulutetut’, *Lappeenranta* 21.6.1910, s. 1; databasen Finlands krigsdöda 1914–1920: Haikala, Antti.

försöker uppfylla vår Store Mästares uppmaning, älska era fiender”).⁴² För henne var grundandet av förbundet ett tecken på avspänning mellan de två folkelementen.

Gustaf Mannerheim själv ansåg att det främsta trumfkortet i medelinsamlingen var Arvo Ylppös internationella anseende som barnläkare, men när man granskar listan över de stiftande medlemmarna kan man iaktta en koppling både till inbördeskriget och till Gustaf Mannerheim som person.⁴³ Förbundets stiftande medlemmar och donatorsmedlemmar var i regel män och kvinnor ur de högre samhällsklasserna, samt äldre företag med stabil ekonomi, som företrädde förbundets borgerlig-kristna tankevärld. Det är emellertid viktigt att notera att vid sidan om dem som hörde till de rikaste herrarna i Finland stöddes förbundets verksamhet också av finländare ur arbetarbefolkningen, sådana som upplevt förluster under kriget och vanliga småföretagare. Detta visar att beslutet att göra Gustaf Mannerheim till förgrundsgestalt var en ekonomiskt klok lösning.

Präster och politiker deltar i organiseringen av verksamheten

De centrala verksamhetsorganen inom Mannerheims barnskyddsförbund var förbundsrådet med 40 medlemmar och arbetsutskottet som verkade under förbundsrådet och senare kom att heta centralstyrelsen. Det praktiska arbetet sköttes av kansliet, som leddes av skolrådet Erik Mandelin.

Bland förbundets finansiärer fanns i princip inga företrädare för den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, men de var däremot väl företrädna bland dem som innehade förtroendeuppdrag för förbundet. Av förbundsrådets 40 medlemmar var 6 präster, en av dem var ärkebiskopen i Åbo Gustaf Johansson. När förbundets första ordförande, riksdagsmannen för Nationella Samlingspartiet E. N. Setälä, lämnat sitt uppdrag valdes Borgåbiskopen Jaakko Gummerus till ny ordförande. Vid sidan om den kyrkliga makten var också den världsliga makten väl representerad i förbundsrådet. Där ingick två landshövdingar, landshövdingen i S:t Michel Ernst Rosenquist och landshövdingen i

42. Aleksandra Lehtonen till centralkansliet 6.6.1922, mapp 230, inkomna brev 1922, MLL I, RA, Helsingfors.

43. Gustaf Mannerheim till Sophie Mannerheim 31.3.1921, mapp 10, kopior av handlingar 1921, Stig Jägerskiölds Mannerheim-samling, RA, Helsingfors.

Kuopio Gustaf Ignatius.⁴⁴ Utöver landshövdingarna ingick i förbundsrådet minister Kyösti Kallio från Agrarförbundet, Nationella Samlingspartiets riksdagsman Ilmi Hallstén, Framstegspartiets riksdagsman Bruno Sarlin samt B. H. Päiväsalo och Vilhelm Malmivaara som nyligen slutat som riksdagsmän för Finska partiet. Även Juho Malkamäki var före detta riksdagsman, också han hade företrätt Finska partiet.⁴⁵

Att involvera de makthavande i förbundets verksamhet var viktigt för Mannerheims barnskyddsförbund. Samma tillvägagångssätt tillämpades också på lokal nivå. Målet var att få synlighet och inflytande för verksamheten. Mannerheims barnskyddsförbund var ett försök från samhällets högre skikt att hjälpa de lägre samhällsklasserna, och samtidigt trygga den egna livsstilen. Detta syntes i förbundsrådets sammansättning.⁴⁶

Några representanter för arbetarklassen fanns det inte i förbundsrådet. Detta var inte en önskvärd situation eftersom grundarna eftersträvade att även socialdemokrater skulle ingå i rådet. Med hjälp av dem skulle man kunna anse att barnskyddsförbundet representerade hela folket. Erik Mandelin skrev i november 1920 till ordföranden för Finska arbetarnas undsättningskommitté, riksdagsman Eemil Leino, om grundandet av förbundet, och bad honom anmäla åtta lämpliga kandidater för förbundsrådet.⁴⁷ Undsättningskommittén nappade emellertid inte på inbjudan, vilket man kan betrakta som väntat mot bakgrund av inbördeskriget. Genom att bjuda in vänstern hade förbundet för-

-
44. Protokoll från förbundsrådets möte 9.2.1921, C:1 protokoll 1920–1923, MLL I, RA, Helsingfors; *Berättelse över verksamheten 1920–1921*, s. 3–4.
45. Protokoll från förbundsrådets möte 9.2.1921, C:1 protokoll 1920–1923, MLL I, RA, Helsingfors; Kari Hokkanen, ’Kallio, Kyösti’, nätpublikationen *Kansallisbiografia* (Nationalbiografien) (hämtad 28.1.2019); Mikko Uola, ’Sarlin, Bruno’, nätpublikationen *Kansallisbiografia* (Nationalbiografien) (hämtad 28.1.2019); ’Hallstén, Ilmi’, *Entiset kansanedustajat*, Eduskunta, URL: <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/910409.aspx> (hämtad 11.1.2019); ’Päiväsalo, Bror Hannes’, *Entiset kansanedustajat*, Eduskunta, URL: <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/911304.aspx> (hämtad 11.1.2019); ’Malmivaara, Vilhelm’, *Entiset kansanedustajat*, Eduskunta, <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/911029.aspx> (hämtad 11.1.2019); ’Malkamäki, Juho’, *Entiset kansanedustajat*, Eduskunta, <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/911025.aspx> (hämtad 11.1.2019).
46. Erik Mandelin till Hanna Mikkola 26.1.1924, volym 54, avsända brev 1924, MLL I, RA, Helsingfors.
47. Erik Mandelin till Eemil Leino 2.11.1920, volym 47, avsända brev 1920–1921, MLL I, RA, Helsingfors.

sökt positionera sig självt som politiskt oberoende, men i sin slutliga sammansättning var dess första förbundsrad dominerat av personer som representerade de borgerliga partierna i riksdagen eller kommunfullmäktige. Man lyckades alltså inte engagera medlemmar från hela det politiska fältet, men gruppens geografiska spridning visar att den sammansattes för att i så stor utsträckning som möjligt täcka hela landet. Rådet bestod av medlemmar från både landsbygden och städerna och från olika håll av landet. Mer än hälften av förbundsrådets medlemmar var emellertid helsingforsare, så man var landsomfattande bara formellt sett. Det fanns betydligt fler män än kvinnor i förbundsrådet, 73,8 procent.⁴⁸

Förbundsrådets medlemmar var inte de samma som förbundets finansierare. Bara fem av medlemmarna i förbundsrådet hade deltagit i insamlingen i samband med grundandet – Sophie och Gustaf Mannerheim, samt affärsmännen Magnus Dahlström, J. F. Hackman och Armas Saastamoinen. Medan syskonen Mannerheims närvaro i båda grupperna är självklar, visar det faktum att Dahlström, Hackman och Saastamoinen också deltog i förbundets operativa verksamhet att det arbete som bedrevs av Mannerheims barnskyddsförbund avvek från traditionellt välgörenhetsarbete. Makthavarnas synliga deltagande och det faktum att hjälparbetet därmed fick en betoning uppifrån och ned var typiskt för det humanitära arbetet i början av seklet, som genomgående var producerat av privata aktörer och ofta religiöst färgat.⁴⁹ Männens, särskilt de makthavande männens, medverkan var ett bevis på förbundets strävan att bygga upp ett nytt samhälle, i linje med staten. Det faktum att den skyddskårsaktive Saastamoinen och ordföranden vid domstolen för statsförbrytelser i Tammerfors Axel Tammelander var medlemmar stöder denna tolkning.⁵⁰

Barnskyddsförbundet var också en synlig samhällelig aktör – det strävade inte bara efter att hjälpa utan också att påverka. Samma verksamhetsmodell syntes i grundandet av avdelningarna. Man ville engagera de inflytelserika männen på orterna i barnskyddsförbundets

48. *Berättelse över verksamheten 1920–1921*, s. 3–4.

49. Frank Johansson, 'Hyvän tekeminen ja valta', Frank Johansson (toim.), *Hyvän tekeminen ja valta: humanitarismin kriittistä tarkastelua* (Helsinki 2013), s. 238–239.

50. Om Tammelander, se Tuulikki Pekkäläinen, *Lapset sodassa 1918* (Helsinki 2014), s. 272.

verksamhet för att stärka kontakten med de kommunala organen på orten. När till exempel lokalavdelningen i Eno kommun grundades skrev Erik Mandelin att han hoppades att hälften av medlemmarna i styrelsen på tolv personer skulle vara män och hälften kvinnor, och de manliga medlemmarna skulle gärna vara inflytelserika personer på orten: ”paikkakunnan kirkkoherra, lääkäri ja joko kunnanvaltuuston tai kunnallislautakunnan esimies ovat itse oikeutettuja johtokunnan jäseniä” (”ortens kyrkoherde, läkare och antingen ordföranden för kommunalfullmäktige eller kommunalnämnden var självskrivna medlemmar av styrelsen”).⁵¹ Genom att försöka engagera personer av bägge könen strävade förbundet efter att lösgöra sig från den kvinnliga välgörenhetstraditionen och göra barnskyddsarbetet till en del av kommunernas allmänpolitiska verksamhet. Målet med verksamheten var att åstadkomma samhällsfred och politisk balans genom ungdomsfostern, vilket syntes i behovet av att verka i nära anslutning till de statliga och kommunala administrativa organen. Liknande målsättningar hade även de offentliga organen, vilket till exempel kom till uttryck i Helsingfors stadsfullmäktiges iver att bevilja medel till arbete för barnens fromma efter inbördeskriget.⁵²

Ett fredligt samhälle som mål

Efter inbördeskriget bekymrade sig den segrande sidan särskilt över hur man skulle kunna åstadkomma lugn i samhället och uppfostra barnen och ungdomarna till goda, fosterländska medborgare.⁵³ Mannerheims barnskyddsförbunds agenda och den första programskissen följde detta mål. Humanitär hjälp, politik och medicin utgjorde hörnstenar för barnskyddsförbundet under den första tiden – den sistnämnda stod särskilt i fokus för barnläkaren och docenten Arvo Ylppös verksamhet. Under ett möte som arrangerades av Mannerheims barnskyddsförbund i januari 1921 sammanfattade Gustaf Mannerheim förbundets syften på följande sätt: ”Slutmålet är uppbyggandet av ett nytt samhälle med kroppsligt och andligt sunda medborgare, ett samhälle med ökad

51. Erik Mandelin till Hanna Mikkola 26.1.1924, volym 54, avsända brev 1924, MLL I, RA, Helsingfors.

52. Katajisto, *Sodasta sovintoon*, s. 65.

53. Pulma, *Suomen lastensuojelun historia*, s. 124–125; Nevala, ’Pikkulotat ja suoje-luskunta-pojat’, s. 345.

förståelse de olika samhällsklasserna emellan, ett samhälle med större betingelser än vårt för individens lyckliga utveckling.”⁵⁴

Förbundets verksamhetsprogram följde det program för ordnandet av det kommunala barnskyddet som skolrådet Erik Mandelin låtit publicera år 1919 i *Suomen Kunnallislehti*. Mandelin uttryckte där sin oro över den sjunkande nativiteten och den höga dödligheten bland barn under ett år, men betonade, i enlighet med barnskyddstraditionen under första hälften av 1900-talet, skyddsfostran. Enligt Mandelins program ledde försummande av barnvården till att det växte upp vanartade unga som sedan blev kriminella vuxna. Ansvaret för barnen låg på samhället, vars styrka var direkt beroende av individernas välmående. Framför allt betonade han vikten av att förbättra folkets ekonomiska välmående, eftersom det också skulle utveckla barnens levnadsvillkor. Utöver ökningen av det ekonomiska välbefinnandet strävade Mandelin också efter att satsa på att utveckla barnens och ungdomarnas sociala miljö och folkhälsan.⁵⁵ Utvecklandet av den sociala miljön knöts till förbundets ungdomsarbete och klubbverksamhet.

Barnskyddsförbundet, som fokuserade på att förbättra individernas välbefinnande, positionerade sig som ett stödorgan för staten och kommunerna – genom att förbättra individernas välbefinnande och moral drog det sitt strå till stacken när det gällde samhällsutvecklingen. Förbundet fokuserade på att främja barnens och ungdomarnas fysiska hälsa och andliga utveckling i de fall då staten eller kommunen inte gjorde det. Därmed agerade det som en nära samarbetspartner till den offentliga sektorn. Förbundet var inte ensamt om detta, den endast tvååriga republiken behövde omfattande stöd inom socialarbetets sektor. Barnvårdsföreningen, från år 1922 Hem åt hemlösa barn r.f., Samfundet Folkhälsan i svenska Finland och många andra organisationer utförde samma uppgift från sina egna utgångspunkter. Mannerheims barnskyddsförbund betraktade som sin viktigaste verksamhet att ordna kurser i barnskötsel på Barnets Borg och främja hälsouppllysning samt anställande av hälsosystrar. När det gällde ungdomsfostran betonade förbundet klubbverksamhet och utbildning av klubbledare. Av förbundets verksamhetsplan framgår

54. Protokoll från mötet 10.1.1921, C:1 Protokoll 1920–1923, MLL I, RA, Helsingfors.

55. Erik Mandelin, 'Kunnallisen lastensuojelutoiminnan järjestäminen', *Suomen Kunnallislehti* 1919:7–8, s. 105–110.

målet att bli landsomfattande, betydelsen av upplysning och moralfostran.⁵⁶

Förbundets arbete var under de första decennierna uppdelat i två grenar, där båda strävade efter att svara på de rådande behoven. Förbundets mål var att minska spädbarnsdödligheten genom att öka föräldrarnas kunskap om korrekt barnskötsel. Barnets Borg i Helsingfors utvecklades från ett skyddshem mot ett sjukhus och en utbildningsanstalt då man inledde den första barnavårdskursen för sjuksköterskor och barnmorskor i mars 1921. På det här sättet knöts också Barnets Borg till Mannerheims barnskyddsförbunds mål att bli landsomfattande. Förbundets lokalavdelningar anställde sköterskor som gått kursen på Barnets Borg som hälsosystrar runt om i Finland, med uppdraget att undervisa och upplysa unga mödrar och ta hand om sjuka barn.⁵⁷ Att småbarnsomsorgen var gammaldags syntes på 1920-talet i att barnen lindades hårt, att man var rädd för frisk luft och hade dålig hygien. Verksamhetens andra förgrening, ungdomsfostran, betraktades som nödvändig för att förbättra moralen bland de unga och förhindra risken för utslagning, som var ett resultat av dålig uppväxtmiljö, ärftlig betingelse och samhällseliga orsaker.⁵⁸

Den ungdomsfostran som bedrevs av Mannerheims barnskyddsförbund var främst inriktad på de unga på fabriksorterna och i större städer. Ur förbundets perspektiv var de största riskgrupperna när det gällde utslagning föräldralösa barn, barn födda utom äktenskapet samt de yngsta barnen i familjer med många barn. Enligt Erik Mandelin fanns det också en förhöjd risk i sådana familjer där modern förvärvsarbetade.⁵⁹ Dessa så kallade riskfamiljer fanns framför allt inom arbetarbefolkningen, vilket berodde dels på förlusterna under inbör-

56. *Berättelse över verksamheten 1920–1921*, s. 15–16; Matti Kauppi & Elina Rantanen, *Oikeus hyvään kotiin. Pelastakaa Lapset ry ja suomalainen lastensuojelutyö 1922–1997* (Helsinki 1997), s. 29–31. Pulma konstaterar att ”en mycket viktig förutsättning för att både statens och kommunernas barnskyddspolitik skulle lyckas var att man fick till stånd ett metodiskt samarbete både mellan privata organisationer och mellan organisationer och myndigheter” (”sekä valtion että kuntien lastensuojelupolitiikan onnistumiselle oli olennaisen tärkeää suunnitelmallisen yhteistyön aikaansaaminen sekä yksityisten järjestöjen välille että järjestöjen ja viranomaisten kesken”), Pulma, *Suomen lastensuojelun historia*, s. 188.

57. *Berättelse över verksamheten 1920–1921*, s. 17–18.

58. Mandelin, ’Kunnallisen lastensuojelutoiminnan järjestäminen’, s. 6–7.

59. *Ibid.*

deskriget, dels på att det i många arbetarfamiljer var nödvändigt för försörjningen att båda föräldrarna förvärvsarbetade. Vid sidan om den misstro som fanns mot arbetarbefolkningen upplevde man inom förbundet att de hade ett svagare socialt skyddsnät än de unga på landsbygden, och man var rädd att särskilt de som redan gått ut folkskolan var mottagliga för dåligt inflytande. I stora städer var orosmomentet det ökande antalet unga som inte alls gick i skola. Åtminstone i Helsingfors var fenomenet bekant redan innan inbördeskriget bröt ut.⁶⁰

Enligt förbundet hade de unga på landsbygden inte på samma sätt tid för destruktiv sysslolöshet, eftersom arbetet på gården krävde varje familjemedlems insats. Man oroade sig över att arbetarrörelsen, som var bättre organiserad än den borgerliga sidan, skulle fylla fritiden för de unga i städerna som gått ut folkskolan. De ungdoms- och lantmannaföreningar som fanns på landsbygden var ur det vita Finlands perspektiv en tryggare fritidssysselsättning.⁶¹ Inom förbundet ansåg man emellertid att det var svårt att nå ut till de unga med den nya verksamhetsmodellen. Man kunde nå småbarnen på industriorterna genom det arbete som bedrevs vid barnkrubbor och folkbarntädgårdar, men man måste utveckla ny verksamhet för de äldre barnen. Barnskyddsförbundet svarade på behovet genom att grunda klubbar och utbilda klubbledare. Modellen för arbetet togs från USA.⁶²

Ungdomsfostran som en väg till stabilitet

Just ungdomsarbetet var med tanke på samhällsfreden ett alldeles centralt område i förbundets verksamhet. Under det första decenniet satsade förbundet mycket resurser på ungdomsarbete, men i mitten av 1930-talet minskade betydelsen av arbetet stegvis. Med hjälp av ett nytt slags klubbarbete försökte man fostra de finländska ungdomarna till psykiskt välmående medborgare med hög moral som vid behov också skulle kunna delta i landets försvar. Vid sidan om den politiska osäkerheten oroades förbundet av finländarnas dåliga fysiska kondi-

60. Yrjö Karilas till arbetsutskottet vid Mannerheims barnskyddsförbund 19.9.1921, inkomna brev 1921, mapp 228, MLL I, RA, Helsingfors; Erik Mandelin, *Kaksikymmmentä vuotta lastensuojelutyötä Suomessa* (Helsinki 1941), s. 25; Kati Katajisto, *Sodasta sovintoon* (Helsinki 2018), s. 114–115.

61. Nevala, 'Pikkulotat ja suoje-luskuntapojat', s. 349.

62. Centralkansliets cirkulär till avdelningarna nr 1, Db:1 Cirkulär till avdelningarna 1920–1930, MLL I, RA, Helsingfors.

tion, vilket gjorde att det snabbt efter grundandet allierade sig med Finlands gymnastik- och idrottsförbund för att grunda gymnastikklubbar och ordna idrottstävlingar.⁶³

Klubbverksamhet var fortfarande något nytt i Finland vid tidpunkten för förbundets grundande, och det var då inte heller klart för Mannerheims barnskyddsförbund vilka former ungdomsarbetet skulle ha. Grundarna av förbundet ansåg emellertid att det var av största vikt att erbjuda de unga tilltalande sysselsättning: ”Nykyoloissa on 10–18 vuotta täyttäneiden nuorten, erikoisesti poikien ja nuorukaisten vapaaseen, kodin ja koulun ulkopuolella tapahtuvaan moraaliseen kasvatukseen kiinnitettävä huomiota. Aikamme turmelevat vaikutukset leviävät nopeammin ja saavat enemmän jalansijaa nousevassa nuorisossa, etenkin sen joutilaassa osassa, kuin ennen” (”Under de nuvarande förhållandena måste man fästa uppmärksamhet vid moralisk fostran, inom och utanför hemmet, av ungdomar i åldern 10–18 år, särskilt pojkar och ynglingar. Vår tids destruktiva inflytelser sprider sig snabbare och får ett starkare fotfäste bland den spirande ungdomen, särskilt den sysslolösa delen, än tidigare.”)⁶⁴

Med ovanstående citat inledde Mannerheims barnskyddsförbunds centralkansli ett cirkulär om klubbverksamhet i september 1921. Citatet visar att klubbverksamheten särskilt fokuserade på unga pojkar och deras moraliska fostran, vilket stod i fokus för barnskyddsarbetet i Finland, som höll på att återhämta sig från inbördeskriget. Uttalandet vittnar om den agrara och borgerliga tankevärld som dominerade den (finska) statliga atmosfären under decennierna mellan krigen. Syftet med den klubbverksamhet som arrangerades av barnskyddsförbundet var att hålla ungdomen sysselsatt särskilt under loven, men också på vardagar, vid sidan om skola och hushållssysslor.⁶⁵ Redan på 1920-talet orsakade de långa skolloven huvudbry för många föräldrar. Läsåret avslutades i slutet av maj och inleddes på nytt i början av september, men ännu på 1920-talet hade en vanlig fabriksarbetare bara sju

63. *Berättelse över verksamheten 1920–1921*, s. 20–21; Pojkidrottskommittén vid Finlands Gymnastik- och Idrottsförbund till Mannerheims barnskyddsförbunds centralkansli 21.11.1921, mapp 228, inkomna brev 1921, MLL I, RA, Helsingfors.

64. Centralkansliet till avdelningarna, cirkulär n:o 6, 25.9.1921, Db:1 Cirkulär till avdelningarna 1920–1930, MLL I, RA, Helsingfors.

65. Centralkansliet till avdelningarna, cirkulär nr 6, 25.9.1921, Db:1 Cirkulär till avdelningarna 1920–1930, MLL I, RA, Helsingfors.

dagar semester.⁶⁶ Dessutom slutade många ungdomar folkskolan redan innan de fyllt 15 år, och så unga personer tog man inte in i arbetslivet. Särskilt pojknarnas korta utbildning och hotet om sysslolöshet oroadе tjänstemännen.⁶⁷ I det tidiga barnskyddsarbetet såg man allvarligt på oron för sysslolöshetens skadliga inverkan särskilt eftersom många upplevde att inbördeskriget var ett bevis på att skolorna misslyckats med sin fostran.⁶⁸ Tankevärlden påverkades av de agrara värderingar som fanns i samhället efter inbördeskriget och som betonade luthersk moral, ödmjukhet och arbetsetik.

Under sitt första verksamhetsår finansierade Mannerheims barnskyddsförbund De ungas kristliga förbund och den klubbverksamhet som detta upprätthöll, och ordnade i Helsingfors en kurs för de egna blivande klubbarbetarna. De ungas kristliga förbund kom att på ett ypperligt sätt bereda marken för Mannerheims barnskyddsförbund: under året 1922 banade förbundets anställda Yrjö Karilas och A. Nikulainen väg runtom i Finland. De höll föredrag om ungdomsarbete på olika orter för sammanlagt omkring 5 000 lyssnare, de talade till barn och unga, ägnade sig åt upplysningsarbete inom barnskyddsförbundets avdelningar och skickade ut material om ungdomsarbete till de olika avdelningarna.⁶⁹ Samma år hade förbundet grundat en egen pojkkлубb i Helsingfors, där man fokuserade på hantverk: ”gossarna har främst sysselsatts med fanér- och rottingsarbete samt borstbinding. Några särskilt utvecklade klubbmedlemmar ha sysselsatts med porslinsmålning”.⁷⁰ Omkring 30 Helsingforspojkar deltog i klubbens verksamhet, och en del av dem deltog samma sommar i en gemensam utfärd till Valamo kloster.⁷¹ Klubbledarkurser ordnades förutom i Helsingfors också i Viborg, och år 1923 även i Björneborg och Kuopio.⁷²

66. Anu-Hanna Anttila, *Loma tehtaan varjossa. Teollisuustyöväestön loma- ja vapaa-ajan moraalisaantely Suomessa 1930–1960-luvuilla*, Bibliotheca Historica 93 (Helsinki 2005), s. 88.

67. Annukka Jauhiainen, ’Työläis- ja maalaisnuorison pidentyvä koulutie’, Anja Heikkinen & Pirkko Leino-Kaukiainen, *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle* (Helsinki 2011), s. 113.

68. Jauhiainen, ’Työläis- ja maalaisnuorison pidentyvä koulutie’, s. 113.

69. Lauri Rekola till arbetsutskottet vid GMBF 22.9.1922, mapp 231, inkomna brev 1922, MLL I, RA, Helsingfors.

70. *Till skydd för Finlands barn. Några ord i barnskyddsfrågan och General Mannerheims Barnskyddsförbunds berättelse för år 1922* (Helsingfors 1923), s. 24.

71. *Till skydd för Finlands barn*, s. 24.

72. *Till skydd för Finlands barn*, s. 25; *Från barnskyddets arbetsfält, jämte General Mannerheims Barnskyddsförbunds berättelse för år 1923* (Helsingfors 1924) s. 39.

År 1924 fick förbundets egen ungdomsverksamhet en tydligare utformning när det anställde en separat inspektör för ungdomsvården. Armi Hallstén-Kallia, vars mor Ilmi Hallstén satt i förbundets arbetsutskott, hade fördjupat sig i skyddsövervakning under en sex månader lång studieresa till olika europeiska huvudstäder. Anställandet av en inspektör för ungdomsarbetet visade att förbundet vill utveckla och administrera en egen, systematisk ungdomsfostran. Under 1920-talet utvidgades verksamheten: i Helsingfors grundades även en flickklubb, som år 1926 hade hela 168 medlemmar, medan medlemsantalet i pojklubben låg på några tiotal. Samma år ordnades klubbledarkurser på fem orter, och 54 avdelningar runtom i Finland hade redan klubbverksamhet. Utöver detta utbildade förbundet lärarna i Helsingfors med omnejd i ungdomsfostran. På industriorterna ordnade förbundet yrkesvägledning för ungdomar.⁷³

Tyngdpunkten i Mannerheims barnskyddsförbunds ungdomsarbete låg på att i förväg förhindra problem, vilket avspeglar sig i de metoder man tillämpade: klubbar, idrott, hobbyer och yrkesvägledning var sätt att styra vuxenblivandet i enlighet med idealet om den arbetsamma människan. Till förbundets ungdomsvårdsinspektörs uppgifter hörde förutom övervakning av klubb- och sommarledarverksamheten även ”toimenpiteet vaaranalaksiin lapsiin ja nuoriin nähden” (”åtgärder för barn och ungdomar i fara”).⁷⁴ Det var viktigt att ge råd och hjälp till lokalavdelningarna i situationer då det fanns mycket asocial verksamhet bland de unga. Hallstén-Kallia utförde denna uppgift genom att göra inspektionsresor till avdelningar runtom i Finland.⁷⁵ Vid sidan om att ge landsomfattande handledning kunde förbundets centralkansli följa med och övervaka att de linjer man dragit upp för ungdomsarbetet följdes på ett enhetligt sätt runtom i landet.

73. Kenraali Mannerheimin lastensuojeluliitto, Suomen Punaisen Ristin lastensuojeluosasto ja kansainvälisen lastensuojeluliiton Suomen osasto, kertomus vuodelta 1926 (Helsinki 1927), s. 37–40.

74. Kenraali Mannerheimin lastensuojeluliiton liittoneuvostolle (katsaus vuoteen 1923) [Till förbundsrådet vid General Mannerheims barnskyddsförbund (översikt till år 1923)], volym 54, avsända brev 1924, MLL I, RA, Helsingfors.

75. Kenraali Mannerheimin lastensuojeluliiton liittoneuvostolle (katsaus vuoteen 1923) [Till förbundsrådet vid General Mannerheims barnskyddsförbund (översikt till år 1923)], volym 54, Avsända brev 1924, MLL I, RA, Helsingfors.

Sommaren den viktigaste tiden för klubbarbete

I syfte att förbättra moralen bland barn och ungdomar och förhindra sysslolöshet fokuserade förbundet särskilt på att erbjuda barn och unga i städerna och på industriorter tilltalande sysselsättning under de långa sommarmanaderna. För organiserandet av verksamheten inledde förbundet så kallade sommarledarkurser, genom vilka man utbildade instruktörer för barnens och ungdomarnas sommarverksamhet. I den första officiella sommarledarkursen deltog 39 personer, största delen av dem från Helsingfors eller andra städer. Av dem fick 37 slutdiplom från kursen. Även om själva arbetet gick ut på att ordna utfärder, simundervisning och utomhuslekar, innehöll kursen föreläsningar om barnpsykologi, hälsovård och sommarverksamhetens socialpolitiska betydelse. Med det sistnämnda knöt man an till ett mer omfattande tema bakom ungdomsverksamheten – till moralfostran, agrara värderingar och till väckandet av ungdomarnas samhällliga ansvarskänsla. Utöver föreläsningarna innehöll kursen praktisk undervisning: utbildning i att leda idrott, lekar, växtodling och hantverk.⁷⁶

Förbundets lokalavdelningar anställde klubbledare som gått kursen för att leda sommarverksamhet för ungdomar på orten, att undervisa i simning, växtskötsel och utomhuslekar. Sommarledarna ordnade utfärder för barnen till närområdena, lät dem bekanta sig med skogen, växter och djur. I till exempel den sommarverksamhet för pojkar som ordnades på Råfsö (fi. Reposaaari) 1923 deltog 73 pojkar i åldern 10–14 år. De avlade idrottsmärken, spelade fotboll, gjorde utfärder och simmade.⁷⁷ På Råfsö fokuserade sommarverksamheten uttryckligen på pojkar, för så som tidigare har framgått ansåg man i ljuset av inbördeskriget att pojkarnas moraliska fostran var viktigare än flickornas. Sommaren 1926 hade förbundet 39 sommarledare som skötte om sommaraktiviteterna för mer än 2 500 barn.⁷⁸

76. Kesäkaitsijakurssien ohjelma [Program för sommarledarkurserna], mapp 230, inkomna brev 1922, MLL I, RA, Helsingfors; Leikinjohtaja- ja kesäkaitsijakurssien vaiheista selostus [Redogörelse för de olika skedena inom lekledar- och sommarledarkurserna], mapp 230, inkomna brev 1922, MLL I, RA, Helsingfors.

77. Toimintakertomus KMLL:n Reposaaaren poikien kesätoiminnasta kesällä 1923 [Verksamhetsberättelse om GMBF:s sommarverksamhet för pojkar på Råfsö sommaren 1923], mapp 235, inkomna brev 1923, MLL I, RA, Helsingfors.

78. *Kenraali Mannerheimin lastensuojeluliitto vuodelta 1926*, s. 50–51.

Mannerheims barnskyddsförbund var inte den enda institutionen som ordnade sommaraktiviteter för barn. Hem åt hemlösa barn r.f. hade från 1922 sett till att ordna sommarhem för stadsbarn, och många kommuner, Frälsningsarmén och Arbetarkvinnoförbundet ordnade sommarkolonier, simskolor och annan sommarverksamhet.⁷⁹ Dessutom var det i 1920-talets Finland mycket populärt att ordna ledd idrottsverksamhet – föreningarna grundade egna idrottsförbund och medlemsantalet i de redan existerande förbunden ökade. Arbetarnas idrottsförbund, som grundades 1919, och det tidigare grundade Finlands Gymnastik- och Idrottsförbund ökade i popularitet.⁸⁰

Också för Mannerheims barnskyddsförbund blev ordnandet av idrottstävlingar en viktig form av ungdomsverksamheten på 1920-talet. På våren ordnade lokalavdelningarna skidtävlingar och terränglopp och på hösten friidrottstävlingar, vilkas resultat levererades via barnskyddsförbundets centralkansli till pojkidrottsutskottet vid Finlands Gymnastik- och Idrottsförbund för bedömning. Information om de olika avdelningarnas slutliga resultat skickades också till alla lokalavdelningar och förbundets vandringspris, en byst av långdistansaren Hannes Kolehmainen, fann alltid ett nytt hem efter tävlingarna.⁸¹

Vid sidan om att fungera som tidsfördriv hade idrottstävlingarna också betydelse för landets försvar. Arvo Ylppö hade redan länge kritiserat de finländska pojkarna dåliga fysiska kondition och uttryckt oro för följderna för Finlands försvar. Idrottstävlingarna möjliggjorde en riksomfattande kartläggning av olika åldersklassers fysiska kondition, samtidigt som de uppmuntrade unga att idrotta. Barnskyddsförbundet och Finlands Gymnastik- och Idrottsförbund kunde således genom att samarbeta påverka, särskilt genom pojkidrotten, förbättrandet av barnens kondition. Precis som inom klubbverksamheten låg tyngdpunkten inom idrottsverksamheten på pojkarna: förbundet strävade systematiskt efter att utveckla just pojkarnas fysiska fostran. Pojkidrotten

79. Lokalavdelningen i S:t Michel till centralkansliet 9.1.1931, mapp 296, inkomna brev 1931, MLL I, RA, Helsingfors; Pulma, *Suomen lastensuojelun historia*, s. 155; Kauppi & Rautanen, *Oikeus hyvään kotiin*, s. 193.

80. Hannu Itkonen, 'Nuorisourheilun muuttuvat käytännöt, tavoitteet ja merkitykset', Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen, *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia* (Helsinki 2003), s. 333.

81. K.H. Korhonen till Erik Mandelin 9.3.1931, mapp 301, inkomna brev 1931, MLL I, RA, Helsingfors.

fanns på agendan redan 1921, flickidrott kom med först 1926. På samma linje var Finlands Gymnastik- och Idrottsförbund, som från 1923 till och med gav ut en idrottsidning för pojkar.⁸²

Den viktigaste grenen vid friidrottstävlingarna var trekamp, som bestod av antingen 50 eller 100 m löpning, bollkastning eller kulstötning samt längdhopp.⁸³ Även om förbundet också hade landets försvar i åtanke med sitt stödande av idrotten fanns det inga militära inslag i sommarverksamheten, såsom marsch- eller skjutövningar.⁸⁴ Det här var en viktig del av det ungdomsarbete som bedrevs av Skyddskårerna, som stod förbundet nära, men trots att många av förbundets grundare hade en bakgrund i Skyddskårerna hade ungdomsverksamheten i princip inga beröringspunkter med dem. Trots det visar idrottstävlingarna och särskilt förändret av landsomfattande statistik att ungdomarnas idrottsfostran var en viktig del av förbundets strävan efter att först skapa och därefter trygga stabiliteten i det finländska samhället. De unga betraktades på ett rätt så konkret sätt som landets framtid, särskilt när situationen i Sovjetunionen skapade oro. Medan idrottsverksamheten utvecklade de ungas fysiska färdigheter, var klubbverksamheten ett sätt att knyta de unga till statsformeringen på gräsrotsnivå.

Lantbruksklubbarna som produktivt ungdomsarbete

Utöver idrott, pojke- och flickklubbar samt sommarverksamhet var en form av ungdomsarbete lantbruksklubbverksamhet. Förebilden var de i USA så populära 4H-klubbarna, som agronomen Bertel Bockström hade skrivit om i Finland 1919. Han hade lagt fram sina tankar också för skolstyrelsen, som emellertid inte ansåg sig som ämbetsverk kunna börja utveckla fritidsverksamhet för barn och ungdomar. Tanken

82. *Lapset – kansan tulevaisuus. Kenraali Mannerheimin lastensuojeluliiton julkaisuja 16. Muutamia kirjoitelmia käytännöllisestä lastensuojelutyöstä sekä kenraali Mannerheimin lastensuojeluliiton vuosikertomus 1925* (Helsinki 1926) s. 49–51; Itkonen, 'Nuorisourheilu', s. 333.

83. Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliiton poikaurheilukilpailujen kilpailumääräykset vuodeksi 1925 [Tävlingsbestämmelser för General Mannerheims barnskyddsförbunds pojkidrottstävlingar år 1925], bilaga till brev nr 61, Db:1 Cirkulär 1920–1930, MLL I, RA, Helsingfors.

84. I det ungdomsarbete som bedrevs av skyddskårerna från mitten av 1920-talet hade landets försvar en framträdande roll. Detsamma gällde det ungdomsarbete som ordnades av organisationen Sinimustat (De blåsvarta) på 1920-talet. Se Itkonen, 'Nuorisourheilu', s. 332; Eeva Kotioja, 'Reippaat tytöt ja rohkeat pojat: nuorison kansallismielinen kasvatust Suomessa vuosina 1934–1938', *Kasvatus ja aika* 8 (2014:3).

fanns emellertid kvar hos Erik Mandelin, som arbetade vid skolstyrelsen, och han förde in lantbruksklubbarna i Mannerheims barnskyddsförbunds verksamhetsplan. Lantbruksklubbssverksamheten siktade på att öka det ekonomiska välbefinnandet, och överensstämde således väl med Mandelins tankar om de grundläggande elementen i barnskyddet. Professor Arthur Rindell skrev broschyren *Lantbruksklubbar (Maatalouskerhot)*, som förbundet gav ut 1922.⁸⁵ Draghjälp för verksamheten fick man av International Education Board, som hade grundats av den amerikanska Rockefeller-stiftelsen och som bland annat strävade efter att presentera det amerikanska lantbruksklubbssarbetet för en europeisk publik.⁸⁶

Många av förbundets avdelningar ordnade ungdomskurser om trädgårdsskötsel, grönsaksodling och övrig odling nästan genast från att verksamheten inletts. I till exempel Forssa var verksamheten mycket populär, och sommaren 1922 ordnade bolaget Forssa gratis odlingslotter för de ungefär 40 trädgårdsklubbmedlemmarna på orten.⁸⁷ Vid Mannerheims barnskyddsförbunds centralkansli upplevdes odlingsverksamheten som mycket lönsam med tanke på ungdomsfostran – genom den lärde sig ungdomarna att ta ansvar och tänka ekonomiskt, och fick dessutom något nyttigt att göra under loven. Samma slags arbete utfördes utöver Mannerheims barnskyddsförbund också av Marthaförbundet och många lokala lantmannaföreningar, samt av nämnden för lantbruksklubbarna i Viborgskretsen.⁸⁸ Lantbruksklubbarna var ett uttryck för det borgerliga organisationsfältets strävan att knyta ungdomarna till de agrara värderingarna under decennierna mellan krigen.

Den organiserade lantbruksklubbssverksamheten skiljde sig från tidigare trädgårdsklubbar genom att den systematiskt eftersträvade ekonomisk nytta. Konsul Frants P. Lund som representerade Rockefeller-stiftelsen och var verksam i Finland betonade att klubbarna borde fungera som företag – de unga ansvarade själva för att sköta om sina

85. Mandelin 'Kunnallisen lastensuojelutoiminnan järjestäminen', s. 8; Seppo Simonen, *Maatalouskerholiitto 1928–1953* (Helsinki 1953), 17–19.

86. Centralkansliets cirkulär nr 87, Db:1 cirkulär till avdelningarna 1920–1930, MLL I, RA, Helsingfors.

87. Einari Aromaa, *50 vuotta lastensuojelutyötä Forssassa. Mannerheimin lastensuojeluliiton Forssan osasto r.y. 1921–1971* (Forssa 1971), s. 20–21.

88. Simonen, *Maatalouskerholiitto*, s. 29.

odlingslotter, och fick också behålla avkastningen. Det budskap om företagsamhet som Rockefeller-stiftelsen förmedlade gick fram särskilt bra i lokalavdelningen i Ilmola (fi. Ilmajoki). Till den lantbruksklubb som avdelningen lät grunda hörde redan under grundläggningsåret 1926 hela 97 odlingslotter. De bästa odlarna tjänade hundratals mark, vilket gjorde klubbarna än mer lockande.⁸⁹

Ungdomsarbetet som betonade agrara värderingar var en central del av förbundets verksamhet, och man var villig att satsa ekonomiskt på det, till exempel som man gjorde när det gällde Armi Hallstén-Kallias sex månader långa studieresa i Europa. Centralkansliet uppmanade från början avdelningarna att ordna ungdomsarbete på sin ort, särskilt program för pojkar. Våren 1921 rekommenderade centralkansliet för sina avdelningar en broschyr riktad till den finländska ungdomens fostrare som sammanställts av Finlands Gymnastik- och Idrottsförbund. Förbundet gjorde också upp listor över uppgifter och små sysslor, som lokalavdelningarna kunde dela ut till ungdomarna.⁹⁰ Förbundets ungdomsarbete var i början mycket centralstyrt – man strävade efter att ungdomsvårdsinspektören skulle utbilda lokalavdelningarnas alla klubbedare och sommarledare. På så vis var det möjligt att upprätthålla en jämn kvalitet och garantera att utgångspunkterna för ungdomsarbetet var desamma överallt. Arbetet hade en ideologisk dimension, vilken framgår av sommarledarkursernas läroplaner. Man önskade att deltagarna skulle inse sin större moraliska uppgift som ledare för barnens och ungdomarnas sommarverksamhet.

Genom klubbarna och idrottsverksamheten blev Mannerheims barnskyddsförbund ett känt namn för många unga. Förbundet erbjöd ungdomarna ledd verksamhet som tilltalade dem, upprätthöll deras fysiska kondition och främjade vid sidan om också den borgerlig-kristna moralfostran och övervakade ungdomarnas fysiska välbefinnande. I fokus för förbundets klubb- och idrottsverksamhet stod pojkar, men i själva verket var flickorna ivrigare deltagare. Flickklubbarna var genomgående mer populära än pojklubbarna, och man började arrangera idrottstävlingar för flickor uttryckligen efter önskemål från olika orter.

89. Simonen, *Maatalouskerholiitto*, s. 22–23.

90. Centralkansliets cirkulär nr 4, Db:1, Cirkulär till avdelningarna 1920–1930, MLL I, RA, Helsingfors.

Förbundets ungdomsarbete mattades stegvis av mot slutet av 1930-talet, och efter 1935 arrangerades till exempel inte längre några klubbledarkurser. Fram till den tidpunkten hade förbundet utbildat sammanlagt 1 280 klubbledare, som om somrarna arbetade vid förbundets olika avdelningar runtom i Finland.⁹¹ En orsak till att den centraliserade verksamheten upphörde kan ha varit att avståndet till händelserna under inbördeskriget kontinuerligt ökade och att utbudet på övrigt nationellt ungdomsarbete, till exempel scoutverksamhet, växte.

Slutsatser

I den här uppsatsen har jag undersökt Mannerheims barnskyddsförbunds tidiga historia utifrån de från spänningsromanerna så bekanta frågorna ”vem” och ”varför”. Svaren är rätt så entydiga: förbundet bildades på initiativ av Sophie Mannerheim, med ideologiskt och ekonomiskt stöd från de högre samhällsskikten, för att lugna och stabilisera situationen i det av inbördeskrig prövade Finland. I förbundets arbete fanns från första början ett starkt folkhälsomässigt etos, och tyngdpunkten låg på att främja samhällets återhämtning. Finansiärerna och de anställda under de första åren var representanter för det borgerliga, makthavande Finland, en förmögen elit, som med hjälp av socialt arbete strävade efter att förbättra situationen i samhället. Bland finansiärerna fanns också enstaka representanter för arbetarklassen, som välkomnade avspänning genom lösning av sociala problem.

I den kungörelse som förbundet lät göra i samband med grundandet, *Till Finlands medborgare och medborgarinnor*, angav förbundet klart som sin uppgift att läka sårerna efter inbördeskriget. Samtidigt betonades betydelsen av inre fred för landets framtid och säkerhet. Förbundets första tid präglades av en kluvenhet. Barnets Borg i Helsingfors var en betonat opolitisk instans som var entydigt inriktad på välgörenhet medan Mannerheims barnskyddsförbund, som utvecklades ur Barnets Borg, genom sitt namn, sina utgångspunkter och sina ansvarspersoner tydligt knöt an till den vita samhällsordningen. Trots detta strävade förbundet efter att i sina organ åstadkomma en jämn representation såväl geografiskt som partipolitiskt, även om detta inte lyckades. Den borgerlig-kristna anda som präglade agendan var en återspeglning av

91. Suomen Punainen Risti ja sen lastensuojeluosasto Kenraali Mannerheimin lastensuojeluliitto vuonna 1935 (Helsinki 1936), s. 51.

finansiärernas och de anställdas sociala bakgrund. I sin verksamhet på såväl det statliga som det kommunala planet stod Mannerheims barnskyddsförbund mycket nära de lokala och statliga maktinstitutionerna, affärlivet samt den statliga och kyrkliga makten. Detta gjorde det lättare att skapa ett landsomfattande nätverk.

Förbundets mål var att upprätthålla samhällsfreden, och metoderna var en förbättrad folkhälsa och ett omfattande ungdomsarbete. När det gällde det sistnämnda var Mannerheims barnskyddsförbund banbrytande i Finland. Särskilt i det ungdomsarbete som riktade sig till pojkar kan man se ett starkt försvarsmässigt etos, en strävan efter moralfostern och att knyta de unga till idén om hemmet, religionen och fosterlandet. Samma etos syntes i bakgrunden hos de medlemmar som satt i förbundets organ, i kyrkan och i den borgerliga partipolitiken. Förbundets mål var att hålla de unga männen borta från den farliga sysslolösheten och att betona arbetsamhetens ideal för dem samt att genom lantbruksklubbar lära barn och unga värdet av jorden och jordbruket. Lite tillspetsat kan man säga att man genom lantbruksklubbsverksamheten kunde visa för barnen och de unga att landet – fosterlandet – var värt att försvara. Idrottsverksamheten, tävlingarna och sommarprogrammet var metoder för att förbättra barnens och ungdomarnas fysiska kondition och hälsa, och samtidigt även att förbereda särskilt pojkarna för att försvara landet. Det systematiska och centralstyrda ungdomsarbetet stärkte samhällsordningen under tiden mellan kriget, och dessutom betonade det tanken om barnen och ungdomarna som samhällsbyggare och framtidshopp, såväl ur ett försvarsperspektiv som ideologiskt.